

Ing. Josef N a s t o u p i l

ÚVOD KE SPISU „O UMĚNÍ VÁLEČNÉM“ ČÍNSKÉHO AUTORA SUN-TSU

Války jsou staré jako lidstvo samotné. *Homo homini lupus* platilo dávno před tím, než to takto formulovali staří Římané. Nejstarší písemný důkaz toho, že každý chce v umění zvítězit, ve válce nabýt dokonalosti, pocházejí z Číny z 6. století před n.l.

Čína byla tehdy rozdělena na množství mezi sebou soupeřících a válčících států, jejichž vzdělanost a státní organizace měly vysokou úroveň. Svědčí o tom mezi jiným i myšlenky filozofa Konfucia (551 - 477 před. n. l.), který se považoval za rádce vládců, jak dokazují některé jeho myšlenky:

„Povinností vládce je vybrat si schopné podřízené. Musí poskytovat lidem bezpečí, mír, výkonnou administrativu, malé daně a řád umožňující pokrok. Poddaní jsou naopak povinni poslušností.“

„Když vládce činí, co je správné, bude mít vládu nad lidem, aniž by vydával rozkazy. Jestliže vládce sám nedělá, co je správné, žádné zákazy nemají cenu.“

Konfuciova doba byla charakterizována:

- vysokou úroveň filozofického myšlení,
- účinnou státní organizací,
- častými válkami mezi státy.

Za těchto poměrů působil také **Sun-Tsu**, poněkud mladší než Konfucius (roky narození a úmrtí nejsou známy), jeden z několika vojenských teoretiků, jehož práce z konce 6. století před. n. l. **O umění válečném** se jako jediná zachovala.

Spis **O umění válečném** je důkazem, že jeho autor měl:

- filozofické vzdělání,
- rozsáhlé zkušenosti,
- možnost studovat spisy jiných vojenských autorů.

Skutečnost, že se spis **O umění válečném** zachoval, byl a je studován až do dnešních dnů (v Evropě byl však poprvé vydán v roce 1910), nás přesvědčuje o tom, že autor jako filozof dovedl pochopit a vyjádřit „konstantní v proměnlivém toku dění“ (T. G. Masaryk). Spis soustavně vysvětluje teorii války a zobecňuje rozsáhlé válečné zkušenosti čínských vojsk.

Sun-Tsu byl prvním, kdo zkoumal základy vítězství ve válce a hledal cestu k dosažení vítězství.

Tento článek není určen k tomu, aby nahradil studium spisu, nýbrž aby byl jen úvodem k jeho studiu a vysvětlením některých pojmů.

Naučit se rozpoznávat, chápat a umět používat to, co zůstává ve vojenství neměnné, je cílem výchovy vojenského myšlení. Není to snadné, neboť přitom pozornost rozptylují velmi četné detaily poměrně malého rázu.

Při studiu spisu **O umění válečném** je nutné překonat „bariéru vyjadřování“, vytvořenou nejen časovým, ale i antropogeografickým odstupem, vžít se do barvitého výkladu pojmů a procesů.

Autor výslovně neodděluje strategické, operační a taktické prvky, avšak je možné tyto prvky v textu od sebe zřetelně odlišit. **Vysvětlení je jednoduché:** tehdejší velitelé byli zároveň vojenskostategickými i taktickými veliteli. Politicko-strategické vedení bylo vyhrazeno "vládcům".

Předpoklady vítězství ve válce jsou podle autora tyto:

- **vládcem ovládá "cestu"**, což v dané souvislosti znamená, že mezi lidem a vládcem existuje shoda názorů na válku, nebo výstižněji, že existuje naprostá podřízenost lidu vládci;

- **vojevůdce zná a umí předvídat i využívat "nebe"**, tj. roční doby, klimatické podmínky, počasí, denní a noční dobu atd.;

- **vojevůdce zná a umí využívat "země"**, tj. zeměpisné podmínky a terén;

- **vojevůdce má osobní předpoklady pro velení;**

- **u vojska vládne "zákon"**, tj. vojenský pořádek a kázeň, vojsko má řádné velení a pravidelné zásobování;

- **vojsko je silnější a lépe vycvičeno než vojsko protivníka;**

- **využívání lsti a klamání;**

- **uskutečnění předběžných kalkulací před válkou k posouzení naděje na vítězství.**

"Organizovat vítězství" znamená dokonale znát nepřítele a sebe, jednat v souladu s vlastními kalkulacemi a plány. "Vítězství je možné přivodit." Ten, komu případně vítězství, vyhledává bitvu, když je vítězství jisté. Vojsko odsouzené k porážce nejdříve bojuje, a potom hledá vítězství.

Sun-Tsu dokazuje, že válka není souhrou náhod, nýbrž že má objektivní základy, které je zapotřebí poznat, aby bylo možné zajistit vítězství nebo se vyvarovat porážky.

Sun-Tsu popisuje strategické prvky a jejich rozhodující význam pro dosažení vítězství. Jsou to:

- morální stav lidu,
- schopnosti vojevůdce,
- čas a prostor,
- struktura armády,
- početnost vojsk,
- kázeň a výcvik.

Pojmu "výhoda", jehož autor používá jako strategického prvku, je třeba rozumět takto: důsledkem vítězství, o něž se bojuje, je výhoda, která je bezprostředním cílem války, tomuto cíli musí být podřízeny veškeré strategické i taktické úvahy. Válku je přípustné zahájit jen tehdy, když je výhoda jistá.

Dále autor uvádí taktické metody pro dosažení vítězství, avšak upozorňuje, že jejich použití závisí jen na schopnostech velitele volit tu nebo onu metodu v souladu se situací.

Sun-Tsu doporučuje, aby válka byla krátká, varuje před dlouhou válkou, která způsobí:

- únavu vojsk,
- opotřebení výzbroje,
- vyčerpání a rozklad země.

V této souvislosti doporučuje zásobování a vyzbrojování vojsk na účet nepřítele. Jinými slovy: již před dvěma a půl tisíciletí byla formulována stále platná zásada, že válku lze vést jen z přebytků země, nikoli tak, aby byla země válkou ochuzována.

K doporučovaným metodám vedení války a válečného umění patří:

- * zmařit plány nepřítele,
 - * rozbít jeho spojenecké svazky,
 - * zničit nepřátelské vojsko, přičemž vycházet z poměru sil a rozsáhle využívat manévru.
- K tomu je zapotřebí uchopit a udržet si iniciativu.

Sun-Tsu považuje obratnou politiku, která dosáhne cíle bez války, za nejlepší ze všech bojových prostředků. I v současné literatuře je často citována zásada, kterou Sun-Tsu

formuloval: **Nejvyšším válečným uměním je podrobit si cizí vojska bez boje a rozbít cizí říši bez vleklých polních tažení, čili nejlepším vítězstvím je vítězství bez boje.** Jinými slovy: úkolem strategie je omezit vedení boje na minimum. Z toho plyne také, podle okolností, nutnost vyhnout se boji, získat čas a vytvořit podmínky, které zajistí vítězství.

Sun-Tsu varuje před obléháním a dobýváním pevností; dnešní terminologie používá analogických pojmů "vybudovaná obrana" nebo "opevněný prostor". Současné bojové prostředky (letectvo, vrtulníky, dělostřelectvo) a munice (aerosolová puma, řízená munice) umožňují takovou obranu prolomit (operace Pouštní bouře).

Sun-Tsu varuje také před vměšováním se vládce do rozhodování vojevůdce. Je zjevné, že tohoto varování neuposlechli mnozí vládcové ani v nedávné době (Hitler, Stalin aj.).

Zásady pro dosažení vítězství v bitvě a v boji, jak je formuloval Sun-Tsu, by měl pochopit každý velitel.

Zvítězí ten:

- ▲ kdo ví, kdy bojovat má a kdy bojovat nemá,
 - ▲ kdo je schopen velet velkým i malým jednotkám,
 - ▲ u něhož mají "vysocí i nízcí" stejnou snahu,
 - ▲ kdo je opatrný a vyčkává na neopatrnost nepřítele,
 - ▲ kdo ovládá taktiku přímé cesty a oklikové cesty (přímého přístupu a nepřímého přístupu),
 - ▲ jehož velitelé jsou nadaní a jehož vládce nezasahuje do pravomoci svého vojevůdce.
- Názor autora na význam znalosti a hodnocení situace vlastní a nepřátelské je shrnut do tabulky.

Tabulka

Nepřátelskou situaci	Vlastní situaci	Výsledek
Znáš	Znáš	Můžeš vést sto bitev, aniž by ses obával nebezpečí
Znáš	Neznáš	Jednou zvítězíš, jindy budeš poražen.
Neznáš	Neznáš	Budeš poražen v každé bitvě.

Autor nevysvětluje vzájemný vztah a vzájemné působení obrany a útoku a posuzuje je izolovaně od sebe jako dva samostatné prvky. Jeho názor na obranu a útok je třeba chápat takto: Obrana je výrazem jisté slabosti, nikoli však samotné vlastní slabosti; spíše není možné přejít z obrany do útoku, když u nepřítele nejsou žádná slabá místa. Na druhé straně je útok výrazem síly, nikoli však samotné vlastní síly, nýbrž toho, že u nepřítele existují jistá slabá místa, která umožňují přejít do útoku.

Nadaný vojevůdce rozpozná vítězství již v jeho zárodku a tím se liší od obyčejného člověka, který vítězství rozpozná teprve, když je ho dosaženo.

Sun-Tsu požaduje, aby vojevůdce "sledoval cestu" a "dodržoval zákon".

"Sledovat cestu" znamená správně porozumět podstatě útoku a obrany.

"Dodržovat zákon" znamená rozumět pěti zákonům války:

- ※ "délka" znamená vzdálenost k nepříteli,
- ※ "rozsah" znamená rozměry a tvárnost terénu,
- ※ "počet" znamená sílu vojsk,

* "váha" je poměr sil vlastních a nepřátelských,
* "vítězství" je zhodnocení situace proti sobě stojících vojsk.
Jinými slovy, "zákon" znamená vojenský řád a velení, organizaci, bojovou sestavu a vycvičenost vojska, jakož i jeho zásobování, tj. další důležité činitele pro dosažení vítězství.

"Formou" myslí autor všestrannou připravenost a bojeschopnost vojsk, jejich výzbroj, bojovou sestavu, metody velení, poměr sil a slabá místa protistojících stran. Říkáme "být v dobré formě", nebo "nebýt ve formě", což odpovídá danému významu. Stupeň bojeschopnosti určuje silná a slabá místa vojsk.

Praktický význam "formy" spočívá nejen v tom, že je nutné usilovat o to "být v dobré formě", ale také v tom, že je možné např. předstíráním "špatné formy" přimět nepřítele k neuváženému jednání, a potom proti němu použít skutečné "dobré formy".

Pod pojmem "plnost" rozumí autor vycvičenost a bojeschopnost vojsk, jakož i schopnost správně používat boje a manévru. Naproti tomu "prázdnost" znamená slabost, nepřipravenost, nebo také chcete-li - "prázdnou hlavu" velitele.

Sun-Tsu zdůrazňuje nutnost vnitřní kázně a soudržnosti vojsk, které umožňují obnovit narušenou sestavu a bojeschopnost. Dobře vycvičené a ukázněné vojsko neztratí ani po narušení "formy" svou vnitřní pevnost a neutrpí porážku. Pravdivost autorova tvrzení potvrzují nesčetné příklady i ze druhé světové války, a to od všech druhů ozbrojených sil, nebo také stav československých legií na magistrále na konci první světové války.

Sun-Tsu formuluje i zásady "personální politiky", kterou dnes vyjadřujeme požadavkem "správný muž na správné místo", přičemž si uvědomujeme i dva problémy s tím spojené: rozpoznání "správného muže" a jeho motivaci.

"Kdo dobře bojuje, ten řídí protivníka a nepřipustí, aby ho protivník řídil." Tento požadavek čínského autora jen potvrzuje, že na soudobé zásadě "nutit nepřítele, aby jednal nesprávně" (Liddel Hart) není nic nového. Sem patří i metoda "klamného úderu" (fingované vylodění námořní pěchoty Spojených států na východním pobřeží Kuvajtu krátce před zahájením hlavního úderu pozemních vojsk za operace Pouštní bouře).

Volbu směru hlavního úderu a volbu těžiště obrany považuje Sun-Tsu za "božské umění", čímž chce vyjádřit, že tato volba má vysoké nároky na myšlení velitele.

Avšak pozor! Toto "božské umění" není vyhrazeno jen vysokým velitelům, nýbrž se týká každého bojovníka: Při působení proti několika tankům je zapotřebí zničit je v pořadí jejich nebezpečnosti, při působení proti nepřátelským zálohám a druhým sledům ničit ty, které nejvíce ohrožují splnění vlastního úkolu, nebo nejvíce napomáhají protivníkovi v plnění jeho úkolů atd.

Sun-Tsu nepovažuje absolutní početní převahu za nezbytnou. Vysvětluje, že postačí místní (taktická) převaha a radí také, jakými metodami a "triky" místní převahy dosáhnout.

Sun-Tsu zdůrazňuje význam znalosti strategie a taktiky nepřítele pro zajištění plánů jeho budoucí činnosti, jakož i důležitost průzkumu bojem pro odhalení jeho slabých míst.

Účinnost autorovy rady uspořádat vojsko tak, aby neexistovala žádná "forma", za účelem oklamání nepřítele, potvrzuje příklad z nedávné historie. Izraelské velení dva dny před zahájením šestidenní války (1967) poslalo značnou část svých vojáků na dovolenou s tím, že se vrátí několik hodin před zahájením nepřátelství. Výsledek byl dvojnásobný - psychicky u vlastních vojsk a oklamání i překvapení nepřítele.

K dosažení vítězství za rychle se měnící situace je zapotřebí obratného velení, jež vyžaduje zvláštní a výjimečné schopnosti vojévůdce, které Sun-Tsu nazývá "božskými", neuvádí však, jak je vypěstovat: zřejmě předpokládá vysoký intelekt, talent a vůli.

K zásadám pro vedení boje počítá autor také zásady pro střetný boj, zásadu nepřímého přístupu, jakož i pravidla pro plnění. Dále vysvětluje:

- "zákon" velení vojskům, vedený snahou o rychlé pronikání rozkazů a povelů, jakož i o udržení celistvosti sestavy,

- **"řízení odvahy"** a **"řízení srdce"** (oddanosti),
- **"řízení síly"**, tj. využívání okamžité fyzické kondice.

Zásada ponechat obklíčenému nepříteli v každém případě jedno místo volné k odchodu nebyla ve válečných dějinách vždy uplatňována:

- v roce 1940 Němci umožnili odchod stovek tisíc spojeneckých vojáků z obklíčeného Dunkerque přes moře do Anglie,
- u téhož Dunkerque čs. brigáda několik měsíců před koncem války blokovala německou posádku.

Sun-Tsu uznává platnost zákona neustálé proměnlivosti i pro oblast války, pro níž neexistují žádná trvale platná pravidla.

Smysl **"devíti proměn"** je v tom, že ten, kdo zná vnitřní podstatu nesčetných proměn ovlivňujících situaci, ten ví, jak je třeba vést válku. Ovládání umění **"devíti proměn"** je předpokladem k využívání **"pěti výhod"** (devět a pět jsou magická čísla). Čili, znát všechno a bystře si všimnout všeho, čeho lze využít k dosažení úspěchu.

Pro autorovo doporučení spojit **"výhodu"** s **"nevýhodou"** existuje toto vysvětlení. Jsou to sice protikladné pojmy, avšak ve výhodě spočívá i nevýhoda a dokonce v nevýhodě jsou prvky výhody. Tudíž, vidíme-li výhodu, můžeme ji využít tak, že vezmeme v úvahu nevýhodu, která je ve výhodě obsažena, a volně ji odstraníme. Nevýhodě můžeme uniknout také tak, že výhodu potenciálně obsaženou v nevýhodě vezmeme v úvahu a dovedeme ji využít.

Sun-Tsu uvádí pět základních vlastností vojevůdce, avšak zároveň upozorňuje na nebezpečí skryté v každé z nich:

- odvaha skrývá nebezpečí smrti,
- chytrá opatrnost vytváří nebezpečí zajetí,
- bojovnost může vést ke ztrátě sebeovládání,
- ohled na svou čest může způsobit přecitlivělost,
- laskavost může vojevůdci způsobit zneklidnění.

Na chování a vystupování vojevůdce klade autor tyto požadavky - aby:

- byl prudký jako vítr,
- byl klidný jako les,
- uměl vyrazit a ničit jako oheň,
- byl nehybný jako hora,
- byl neproniknutelný jako temnota,
- jeho pohyb byl jako hřmění hromu.

Sun-Tsu neměl starosti s maskováním proti leteckému a družicovému průzkumu, a proto vojskům doporučoval vyhledávat slunce a vyhýbat se stínu. Zároveň byl prvním z velkých strategů, který se zabýval zkoumáním významu geografických podmínek válečiska a terénních podmínek bojiště a formuloval jasné zásady k jejich využívání.

Od jiných autorů se Sun-Tsu výrazně odlišuje tím, že vyjmenovává možné následky vojevůdce a dokonce formuluje velmi názornou **"nauku o porážce"**.

Pozornost zasluhují autorovy názory na utajení v nejširším slova smyslu. Doporučuje, aby:

- vojska jednala podle plánů a kalkulací vojevůdce tak, že je nikdo nezjistí,
- vojevůdce několikrát změnil svoje plány a používal oklikových cest,
- vojevůdce se svými plány neseznamoval ani vlastní podřízené, aby je dokonce klamal,
- bylo před protivníkem utajeno, kde bude muset bojovat.

Sun-Tsu vysvětluje nezbytnost a organizaci zpravodajské služby, druhy agentů, jejich úkoly, jakož i vztah vojevůdce k agentům (který lze srovnat se současným požadavkem, že zpravodajské služby musejí pracovat bez **"finančního limitu"**). Zdá se, jakoby současné zpravodajské služby byly vytvářeny podle jeho návodu (viz. např. gen. Moravec: Špion, jemuž nevěřili).

Vojskovým průzkumem se nezabývá, i když zdůrazňuje význam pozorování a nezbytnost znalosti nepřítelů na taktickém stupni.

Podle názoru britského filozofa A. N. Whiteheada není celá evropská filozofie nic jiného než poznámky k Platonovi.

Je možné totéž tvrdit o strategii a taktice vzhledem k čínskému filozofovi a vojevůdci Sun-Tsu?

Posuďte znovu požadavky, které Sun-Tsu kladl na vycvičenost, organizaci, kázeň, zásobování a morální hodnoty vojsk, na vlastnosti a jednání velitele, porovnejte je s tím, co o tom sami víte!

Posuďte prvky, které Sun-Tsu považuje za rozhodující pro dosažení vítězství ve válce a v boji.

Porovnejte prvky hodnocení situace, či zásady pro vedení operace a boje uvedené v polních řádech se zásadami čínského autora. Zjistíte, že "není mnoho nového pod sluncem" a že "všechno chytré již bylo vymyšleno, že se jen musíme snažit o tom znovu přemýšlet".

Spis "O umění válečném," to je moudrost minulosti, neboť všechna moudrost není nová moudrost" (W. Churchill).

Existují cvičení dvojího druhu: tělesná a duševní. Tělesná cvičení jsou určena k posílení fyzické zdatnosti, duševní cvičení k posílení rozumových schopností. Studium nejstaršího spisu o válečném umění, který má vysokou teoretickou hodnotu, může být velmi účinným cvičením přispívajícím k rozvoji myšlení.

Plukovník prof. Ing. Karel Novotný, CSc.

K NĚKTERÝM PRINCIPŮM OZBROJENÉHO ZÁPASU

Jako v každé lidské činnosti jsou také ve vojenské oblasti hnacím motorem jejího vývoje vědecké poznatky a jejich aplikace do praxe ve formě principů a zásad. Jestliže platilo již dříve, že věda je výrobní silou, platí to tím více v současnosti, vyznačující se prudkým rozvojem nejen vědeckotechnického poznání, ale také změnami v světovém společenství.

Všechny tyto skutečnosti se nás bezprostředně dotýkají tím více, že došlo ke změně místa a úlohy naší republiky a tím také armády.

Z toho vyplývá pro nás všechny řada úkolů, které je třeba bezprostředně řešit. K hlavním z nich nesporně patří také schopnost ubránit vlastní samostatnost, suverenitu a celistvost.

Plnění tohoto úkolu vyžaduje vytvořit k tomu potřebnou teorii.